Europa-Parlamentet
2014-2019

Mødedokument

B8-0541/2017

28.9.2017

FORSLAG TIL BESLUTNING

jf. forretningsordenens artikel 106, stk. 2 og 3

om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret sojabønne DAS-44406-6, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer
(D051971 – 2017/2878(RSP))

Udvalget om Miljø, Folkesundhed og Fødevaresikkerhed

Ansvarlige medlemmer: Bart Staes

Guillaume Balas, Lynn Boylan, Eleonora Evi, Valentinas Mazuronis, Sirpa Pietikäinen

B8-0541/2017

Europa-Parlamentets beslutning om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret sojabønne DAS-44406-6, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer
(D051971 – 2017/2878(RSP))

Europa-Parlamentet,

– der henviser til udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret sojabønne DAS-44406-6, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer (D051971),

– der henviser til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 af 22. september 2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer[1], særlig artikel 7, stk. 3, artikel 9, stk. 2, artikel 19, stk. 3, og artikel 21, stk. 2,

– der henviser til afstemningen i Den Stående Komité for Fødevarekæden og Dyresundhed, jf. artikel 35 i forordning (EF) nr. 1829/2003, den 17. juli 2017, som ikke mundede ud i en udtalelse,

– der henviser til artikel 11 og 13 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 182/2011 af 16. februar 2011 om de generelle regler og principper for, hvordan medlemsstaterne skal kontrollere Kommissionens udøvelse af gennemførelsesbeføjelser[2],

– der henviser til udtalelse vedtaget af Den Europæiske Fødevaresikkerhedsautoritet (EFSA) den 17. februar 2017 og offentliggjort den 21. marts 2017[3],

– der henviser til forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om ændring af forordning (EU) nr. 182/2011 om de generelle regler og principper for, hvordan medlemsstaterne skal kontrollere Kommissionens udøvelse af gennemførelsesbeføjelser (COM(2017)0085, COD(2017)0035),

– der henviser til sine tidligere beslutninger, hvori der gøres indsigelse mod godkendelsen af genetisk modificerede organismer[4],

---

[1] EUT L 268 af 18.10.2003, s. 1.
[2] EUT L 55 af 28.2.2011, s. 13.
[3] https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/4738
[4]- Beslutning af 16. januar 2014 om forslag til Rådets afgørelse om markedsføring med henblik på dyrkning i overensstemmelse med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/18/EF af et majsprodukt (Zea mays L., linje 1507) der er genetisk modificeret med henblik på resistens over for visse skadelige sommerfuglearter (EUT C 482 af 23.12.2016, s. 110).
- Beslutning af 16. december 2015 om Kommissionens gennemførelsesafgørelse (EU) 2015/2279 af 4. december 2015 om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk

– der henviser til forslag til beslutning fra Udvalget om Miljø, Folkesundhed og Fødevaresikkerhed,

– der henviser til forretningsordenens artikel 106, stk. 2 og 3,

A. der henviser til, at Dow Agrosciences LLC og MS Technologies LLC den 16. februar 2012 indgav en ansøgning om tilladelse til markedsføring af fødevarer, fødevareingredienser og foderstoffer, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk fremstillet sojabønne DAS-44406-6, til den nationale kompetente myndighed i

---

modificeret NK603 × T25-majs (P8_TA(2015)0456).
- Beslutning af 3. februar 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af den genetisk modificerede sojabønne MON 87705 × MON 89788 (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0040).
- Beslutning af 3. februar 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af den genetisk modificerede sojabønne MON 87708 × MON 89788 (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0039).
- Beslutning af 3. februar 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret sojabønne FG72 (MST-FGØ72-2) (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0038).
- Beslutning af 8. juni 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret Bt11 × MIR162 × MIR604 × GA21-majs, og genetisk modificeret majs, der kombinerer to eller tre af transformationsbegivenhederne Bt11, MIR162, MIR604 og GA21 (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0271).
- Beslutning af 8. juni 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om markedsføring af en genetisk modificeret nellike (Dianthus caryophyllus L., linje SHD-27531-4) (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0272).
- Beslutning af 6. oktober 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om forlængelse af tilladelsen til markedsføring af genetisk modificerede frø af majs MON 810 til dyrkning (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0388).
- Beslutning af 6. oktober 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter af genetisk modificeret majs MON 810 (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0389).
- Beslutning af 6. oktober 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om markedsføring af genetisk modificerede frø af majs Bt11 til dyrkning (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0386).
- Beslutning af 6. oktober 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om markedsføring af genetisk modificerede frø af majs 1507 til dyrkning (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0387).
- Beslutning af 6. oktober 2016 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret bomuld 281-24-236 × 3006-210-23 × MON 88913 (Vedtagne tekster, P8_TA(2016)0390).
- Beslutning af 5. april 2017 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret Bt11 × 59122 × MIR604 × 1507 × GA21-majs, og genetisk modificeret majs, der kombinerer to, tre eller fire af transformationsbegivenhederne Bt11, 59122, MIR604, 1507 og GA21, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer (Vedtagne tekster, P8_TA (2017)0123).
- Beslutning af 17. maj 2017 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret majs DAS-40278-9, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer (Vedtagne tekster, P8_TA(2017)0215).
- Beslutning af 17. maj 2017 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af genetisk modificeret bomuld GHB119 (BCS-GHØØ5-8), i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 (Vedtagne tekster, P8_TA(2017)0214).
- Beslutning af 13. september 2017 om udkast til Kommissionens gennemførelsesafgørelse om tilladelse til markedsføring af produkter, der indeholder, består af eller er fremstillet af den genetisk modificerede sojabønne DAS-68416-4, i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1829/2003 om genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer (D051451 – 2017/2780(RSP)) (Vedtagne tekster, P8_TA(2017)0341).

Nederlandene i overensstemmelse med artikel 5 og 17 i forordning (EF) nr. 1829/2003; der henviser til, at denne ansøgning også omfattede markedsføring af genetisk modificeret sojabønne DAS-44406-6 i produkter, der består af eller indeholder denne sojabønne til anden anvendelse end fødevarer og foderstoffer på samme måde som alle andre sojabønner, undtagen til dyrkning;

B. der henviser til, at Den Europæiske Fødevaresikkerhedsautoritet (EFSA) den 17. februar 2017 vedtog en positiv udtalelse i overensstemmelse med artiklerne 6 og 18 i forordning (EF) nr. 1829/2003, som blev offentliggjort den 21. marts 2017[1];

C. der henviser til, at forordning (EF) nr. 1829/2003 fastsætter, at genetisk modificerede fødevarer eller foderstoffer ikke må have negative virkninger for menneskers eller dyrs sundhed eller for miljøet, og at Kommissionen skal tage hensyn til de relevante bestemmelser i EU-retten og andre legitime forhold af relevans for den pågældende sag, når den udarbejder sin afgørelse;

D. der henviser til, at medlemsstaterne har indsendt mange kritiske bemærkninger i løbet af den tre måneder lange høringsperiode[2]; der henviser til, at det i de mest kritiske bemærkninger anføres, at "den nuværende anvendelse og de fremlagte oplysninger om risikovurdering ikke giver tilstrækkelige oplysninger til entydigt at udelukke negative virkninger på mennesker og dyr"[3], at "oplysningerne om fænotypisk evaluering, sammensætning og toksikologi er utilstrækkelige"[4], og at den kompetente myndighed "finder det nødvendigt, at der foretages yderligere analyser for at vurdere koncentrationen af glyphosat, 2,4-D, glufosinat og deres nedbrydningsprodukter heraf i frø og foder bestemt til fødevare- og foderbrug for at udelukke enhver potentiel negativ indvirkning på menneskers og dyrs sundhed[5];

E. der henviser til, at en uafhængig undersøgelse konkluderer, at EFSA's risikovurdering ikke er acceptabel i sin nuværende form, da den ikke identificerer videnshuller og usikkerheder og undlader at vurdere toksicitet eller indvirkning på immunsystemet og det reproduktive system; der henviser til, at den samme undersøgelse vurderer, at overvågningsplanen bør forkastes, fordi den ikke vil give væsentlige oplysninger[6];

F. der henviser til, at sojabønne DAS-44406-6 udtrykker 5-enolpyruvyl-shikimate-3-phosphatsyntase (2mEPSPS), der giver tolerance over for glyphosatbaserede herbicider, aryloxyalkanoat dioxygenase (AAD-12), der giver tolerance over for 2,4-dichlorphenoxeddikesyre (2,4-D) og andre relaterede phenoxy herbicider, og proteinet phosphinothricin-acetyl-transferase (PAT), der giver tolerance over for ammoniumglufosinat-baserede herbicider;

G. der henviser til, at glyphosats nuværende tilladelse udløber senest den 31. december 2017; der henviser til, at det stadig er uvist, om glyphosat er kræftfremkaldende; der henviser til, at EFSA i november 2015 konkluderede, at

[1] https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/4738
[2] Bilag G - medlemsstaternes bemærkninger og svar fra GMO-panelet http://registerofquestions.efsa.europa.eu/roqFrontend/questionLoader?question=EFSA-Q-2012-00368
[3] Bilag G - medlemsstaternes bemærkninger og svar fra GMO-panelet, s. 1.
[4] Bilag G - medlemsstaternes bemærkninger og svar fra GMO-panelet, s. 52.
[5] Bilag G - medlemsstaternes bemærkninger og svar fra GMO-panelet, s. 87.
[6] http://www.testbiotech.org/node/1946

glyphosat sandsynligvis ikke er kræftfremkaldende, og Det Europæiske Kemikalieagentur (ECHA) i marts 2017 konkluderede, at en klassificering ikke var berettiget; der henviser til, at WHO's Internationale Kræftforskningscenter (IARC) på den anden side i 2015 klassificerede glyphosat som et stof, der sandsynligvis er kræftfremkaldende hos mennesker;

H. der henviser til, at uafhængig forskning giver anledning til bekymring med hensyn til risiciene ved det aktive stof 2,4-D for så vidt angår fosterudvikling, fosterskader og hormonforstyrrelser[1]; der henviser til, at selv om godkendelsen af aktivstoffet 2,4-D blev fornyet i 2015, mangler der stadig oplysninger fra ansøgeren for så vidt angår potentielle hormonforstyrrende egenskaber[2];

I. der henviser til, at glufosinat er klassificeret som reproduktionstoksisk og således er omfattet af udelukkelseskriterierne i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1107/2009 af 21. oktober 2009 om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler[3]; der henviser til, at godkendelsen af glufosinat udløber den 31. juli 2018[4];

J. der henviser til, at en række eksperter har udtrykt bekymring over et nedbrydningsprodukt af 2,4-D, 2,4-dichlorophenol, som kan forekomme i den importerede sojabønne DAS-44406-6; der henviser til, at 2,4-dichlorophenol er et hormonforstyrrende stof med reproduktionstoksicitet;

K. der henviser til, at toksiciteten af 2,4-dichlorophenol, der er en direkte metabolit af 2,4-D, kan være højere end selve herbicidet; der henviser til, at 2,4-dichlorophenol klassificeres af IARC som et kræftfremkaldende stof af typen 2B og er opført på listen over kemikalier, der er udarbejdet med henblik på vurdering inden for rammerne af EU-strategien for hormonforstyrrende stoffer[5];

L. der henviser til, at da 2,4-dichlorophenol er meget let opløseligt i fedtstoffer og olier, forventes det at være akkumuleret i sojaolie ved forarbejdning af sojabønner; der henviser til, at den mest anvendte soja blandt mennesker er sojaolie, der er indarbejdet i, blandt mange andre varer, visse modermælkserstatninger[6];

M. der henviser til, at mængden af 2,4-dichlorophenol i et produkt kan være større end mængden af 2,4-D i restkoncentrationer; der henviser til, at der ikke findes nogen EU-

---

[1] http://www.pan-europe.info/sites/pan-europe.info/files/public/resources/reports/pane-2014-risks-of-herbicide-2-4-d.pdf

[2] Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) 2015/2033 af 13. november 2015 om forlængelse af godkendelsen af aktivstoffet 2,4-D, jf. Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1107/2009 om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler, og om ændring af bilaget til Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) nr. 540/2011 (EUT L 298 af 14.11.2015, s. 8).

[3] EUT L 309 af 24.11.2009, s. 1.

[4] Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) 2015/404 af 11. marts 2015 om ændring af gennemførelsesforordning (EU) nr. 540/2011 for så vidt angår forlængelse af godkendelsesperioden for aktivstofferne beflubutamid, captan, dimethoat, dimethomorph, ethoprophos, fipronil, folpet, formetanat, glufosinat, methiocarb, metribuzin, phosmet, pirimiphos-methyl og propamocarb (EUT L 67 af 12.3.2015, s. 6).

[5] Bilag G - medlemsstaternes bemærkninger og svar fra GMO-panelet, s. 5. http://registerofquestions.efsa.europa.eu/roqFrontend/questionLoader?question=EFSA-Q-2012-00368

[6] Medlemsstaternes bemærkninger og svar GMO-panelet i forbindelse med ansøgning om tilladelse til den genmodificerede sojabønne DAS-68416-4, s. 31. http://registerofquestions.efsa.europa.eu/roqFrontend/questionLoader?question=EFSA-Q-2011-00052

maksimalgrænseværdi for 2,4-dichlorophenol;

N. der henviser til, at restprodukterne fra sprøjtning med supplerende herbicider ikke blev vurderet; der henviser til, at det derfor ikke kan konkluderes, at genetisk modificerede sojabønner, som er sprøjtet med 2,4-D, glyphosat og glufosinat, er sikre til brug i fødevarer og foderstoffer;

O. der henviser til, at udviklingen af genetisk modificerede afgrøder, der er resistente over for flere selektive herbicider, primært skyldes den hastige udvikling af ukrudts modstandsdygtighed over for glyphosat i lande, som har været stærkt afhængige af genetisk modificerede afgrøder; der henviser til, at over tyve forskellige sorter af glyphosatresistent ukrudt er blevet dokumenteret i videnskabelige publikationer[1]; der henviser til, at glufosinatresistent ukrudt har været observeret siden 2009;

P. der henviser til, at en tilladelse til import af sojabønnen DAS-68416-4 til Unionen uden tvivl vil føre til en stigning i dyrkningen heraf i tredjelande og en tilsvarende stigning i anvendelsen af glyphosat-, 2,4-D- og glufosinatbaserede herbicider; der henviser til, at sojabønnen DAS-44406-6 i øjeblikket dyrkes i Argentina, Brasilien, USA og Canada;

Q. der henviser til, at Unionen har tilsluttet sig målene for bæredygtig udvikling (SDG'erne), som omfatter et tilsagn om at mindske antallet af dødsfald og sygdomme forårsaget af farlige kemikalier og luft-, vand- og jordforurening og forurening inden 2030 (SDG 3, mål 3.9)[2]; der henviser til, at det er blevet påvist, at herbicidtolerante genetisk modificerede afgrøder vil føre til højere anvendelse af herbicider end deres traditionelle modparter[3];

R. der henviser til, at Unionen går ind for udviklingsvenlig politikkohærens, som har til formål på at mindske modsætninger og bygge synergier mellem Unionens forskellige politikker, herunder på områderne handel, miljø og landbrug[4], for at det kan gavne udviklingslandene og øge effektiviteten af udviklingssamarbejdet[5];

S. der henviser til, at afstemningen i Den Stående Komité for Fødevarekæden og Dyresundhed, som er omhandlet i artikel 35 i forordning (EF) nr. 1829/2003, den 17. juli 2017 ikke mundede ud i en udtalelse; der henviser til, at 15 medlemsstater stemte imod, mens kun 10 medlemsstater, der blot repræsenterer 38,43 % af Unionens befolkning, stemte for, og tre medlemsstater undlod at stemme;

T. der henviser til, at afstemningen i appeludvalget den 14. september 2017 ikke mundede ud i en udtalelse; der henviser til, at 14 medlemsstater stemte imod, mens kun 12 medlemsstater, der repræsenterer 38,78 % af Unionens befolkning, stemte for, og to medlemsstater undlod at stemme;

U. der henviser til, at Kommissionen ved flere lejligheder har beklaget, at afgørelser om godkendelse siden ikrafttrædelsen af forordning (EF) nr. 1829/2003 er blevet vedtaget

[1] https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-007-7796-5_12
[2] https://sustainabledevelopment.un.org/sdg3
[3] https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00267-015-0589-7
[4] Kommissionens meddelelse af 12. april 2005 med titlen "Sammenhæng af kvinders position – Hurtigere opfyldelse af millenniumudviklingsmålene (COM(2005)0134).
[5] https://ec.europa.eu/europeaid/policies/policy-coherence-development_en

af Kommissionen uden støtte fra Den Stående Komité for Fødevarekæden og Dyresundhed, og at tilbagegivelsen af sagen til Kommissionen med henblik på en endelig afgørelse, som i høj grad er en undtagelse fra beslutningstagningen generelt, er blevet normen for beslutningsprocessen for genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer; der henviser til, at kommissionsformand Jean-Claude Juncker ligeledes har beklaget, at denne praksis er udemokratisk[1];

V. der henviser til, at Parlamentet forkastede det lovgivningsmæssige forslag af 22. april 2015 om ændring af forordning (EF) nr. 1829/2003 den 28. oktober 2015 ved førstebehandlingen og opfordrede Kommissionen til at trække sit forslag tilbage og forelægge et nyt;

W. der henviser til, at det i betragtning 14 i forordning (EU) nr. 182/2011 er anført, at Kommissionen så vidt muligt bør handle med henblik på at undgå at gå imod den fremherskende holdning, som måtte opstå i appeludvalget, mod det hensigtsmæssige i en gennemførelsesretsakt, navnlig om følsomme emner såsom forbrugersundhed, fødevaresikkerheden og miljøet;

1. mener, at udkastet til Kommissionens gennemførelsesafgørelse indebærer en overskridelse af de gennemførelsesbeføjelser, der er fastsat i forordning (EF) nr. 1829/2003;

2. mener, at Kommissionens udkast til gennemførelsesafgørelse ikke er i overensstemmelse med EU-retten, fordi den ikke er forenelig med målet for forordning (EF) nr. 1829/2003, som i overensstemmelse med de generelle principper, der er fastlagt i forordning (EF) nr. 178/2002[2], er at sikre et højt niveau for beskyttelsen af menneskers liv og sundhed, af dyrs sundhed og velfærd, af miljøet og af forbrugernes interesser i relation til genetisk modificerede fødevarer og foderstoffer, samtidig med at det sikres, at det indre marked fungerer tilfredsstillende;

3. anmoder Kommissionen om at trække udkastet til gennemførelsesafgørelse tilbage;

4. opfordrer Kommissionen til at suspendere enhver gennemførelsesafgørelse vedrørende ansøgninger om godkendelse af genetisk modificerede organismer, indtil godkendelsesproceduren er blevet ændret på en sådan måde, at manglerne ved den nuværende procedure, som har vist sig at være utilstrækkelig, er afhjulpet;

5. opfordrer Kommissionen til ikke at tillade nogen herbicidtolerante genetisk modificerede planter (HT GMP) uden en fuldstændig vurdering af restprodukterne fra sprøjtning med supplerende herbicider og deres kommercielle blandinger, sådan som de anvendes i dyrkningslandene;

6. opfordrer Kommissionen til ikke at tillade nogen HT GMP blive modstandsdygtige over for en kombination af herbicider, således som det er tilfældet med sojabønne DAS-44406-6, uden en fuldstændig evaluering af de kumulative virkninger af rester fra sprøjtning med kombinationen af flere herbicider og deres kommercielle formuleringer,

[1] F.eks. i åbningstalen fra Europa-Parlamentets plenarmøde, der er medtaget i de politiske retningslinjer for den næste Europa-Kommission (Strasbourg, den 15. juli 2014) eller i talen om Unionens tilstand i 2016 (Strasbourg, den 14. september 2016).
[2] EFT L 31 af 1.2.2002, s. 1.

sådan som de anvendes i tredjelande til dyrkning;

7. opfordrer Kommissionen til at udarbejde strategier for sundhedsrisikovurdering og toksikologi samt overvågning efter markedsføringen, der retter sig mod hele fødevare- og foderkæden;

8. opfordrer Kommissionen til fuldt ud at integrere risikovurderingen af anvendelsen af de supplerende herbicider og deres restkoncentrationer i risikovurderingen af HT GMP, uanset om den genetisk modificerede plante er bestemt til dyrkning i Unionen eller til import af fødevarer og foderstoffer;

9. anmoder Kommissionen om at respektere dens pligt til udviklingsvenlig politikkohærens i henhold til artikel 208 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde;

10. pålægger sin formand at sende denne beslutning til Rådet og Kommissionen samt til medlemsstaternes regeringer og parlamenter.